Lärarens sida: Bas, text 7, Ristat i sten

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

En runsten blev till i fyra steg: någon dog, ristaren ritade, ristaren högg runorna, och stenen målades och stod oftast vid en väg där många såg den. Texten är byggd i tidsordning, och modellen är Tidslinjen, blad 1. I vecka 2 tänker du högt i avsnitt 1.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Hur blev en runsten till, och varför står den ofta vid en väg och inte vid en grav?
Ord före läsningen	efter (här till minne av den döde) · rista (hugga in, inte rita) · runor (nordbornas bokstäver)
Tänk högt	*”Lät resa stenen efter sin son. Efter? Efter att sonen dog? Jag läser vidare: efter betyder här till minne av. Då går det ihop. Vem eller vad? Släkten. Det viktigaste? De lät resa en sten till minne, ingen gravsten. Det om Gullög är spännande, men det är en detalj.”*
1 Någon dör	Red ut: *”efter”* (till minne av) · *”det vet vi”*: att den döde kunde ligga långt borta Lyssna efter: någon i släkten dör · till minne av · ingen gravsten Lockar: Gullög, en ovanlig mor. *”Varför lät släkten resa en sten?”*
2 Ristaren ritar	Red ut: *”rista”* (hugga in, inte rita) · *”Så gör”*: ritar innan han hugger Lyssna efter: rista runor · ritar upp texten · troligen, som en stenhuggare i dag Lockar: slingan som en orm. *”Varför tror forskarna att ristaren ritade innan hen högg?”* Sambandet: *”Sedan tog en ristare över”*: efter släktens beslut Bilden: Den första stenen, med slingan ritad, vid siffran 2
3 Ristaren hugger	Red ut: *”Efter det”*: här ett tidsord · *”tecken för tecken”* (en runa i taget) Lyssna efter: runorna huggs ut · mejsel och hammare · forskare tror Lockar: Öpirs 50 stenar. *”Vad tror forskarna om verktygen, och varför?”* Sambandet: *”Efter det”*: när texten är uppritad Bilden: Den huggna stenen, vid siffran 3
4 Målad vid vägen	Red ut: *”där folk möttes”* (för att bestämma saker) · *”Där stod också”*: på stenen Lyssna efter: målas · står vid en väg · många ser den Lockar: färgerna. *”Varför stod stenen där många gick förbi?”* Sambandet: *”Till sist”*: när runorna är huggna Bilden: Den målade stenen och stenen vid vägen, vid siffran 4
Om någon frågar	Vad hette runraden? Futharken. Den hade 16 olika runor. Vad står det mer på stenarna? Ibland en bön: Gud hjälpe hans ande. Fanns det fler färger? En sten i Spånga har cinnober, en röd färg som kom från andra länder. Var dog Gripsholmsstenens män? Söderut i Särkland, som kan ha legat nära Bagdad.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Tidslinjen för Ristat i sten	
Fördjupningen	Red ut: *”läser den på olika sätt”* (förstår den olika) Lyssna efter: längsta runtexten · en far sörjer · forskarna läser olika Lockar: rädsla för kyla och mörker. *”Varför är forskarna inte överens om Rökstenen?”* Sambandet: *”sörjer en far sin döde son”*: varför stenen restes
Modellen	Lägg först fram gruppens tankekarta från vecka 1 och fråga: *”Vad kommer först här?”* Den visar delar men ingen ordning. Ta sedan fram Tidslinjen, blad 1. Gruppen lägger fördjupningens post-it-lapp på En lapp till och kallar platsen Hör till steg 1. Rökstenen visar varför en sten restes: en far sörjde sin son.
Orden	först (någon dör) · sedan (ristaren ritar) · efter det (ristaren hugger) · till sist (vid vägen)
Svaret	Lyssna efter: till minne av den döde, ingen gravsten · ritas, huggs och målas · vid vägen såg många den Så kan det låta: *”Runstenen var ingen gravsten. Släkten lät göra den till minne av någon som hade dött. Ristaren ritade troligen först och högg sedan runorna. Stenen målades och stod ofta vid en väg, där många såg den.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan Jarlabanke, men han visar varför stenen stod vid vägen.
Samtala	Var skriver författaren *”troligen”*, och vad bygger det på? Var säger texten vad vi vet? Ett svar: ritningen bygger på stenhuggare i dag, verktygen på spåren i runorna, och det vi vet står på stenarna.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp.